

вядомы не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі, бо творы паэта перакладзены на 117 моў свету. Многія вершы паэта пакладзены на музыку і сталі агульнавядомымі песнямі: “Спадчына”, “Жалейка”, “Не глядзі на мяне”, “Чорныя вочы”, “Явар і каліна”, “Ну як тут не смяцца” і інш. Словы “Вось цо да!”, якія належаць Пранцысю Пустарэвічу, аднаму з камедыяных персанажаў п’есы “Паўлінка”, сталі крылатымі. У Беларусі шмат геаграфічных аб’ектаў і ўстаноў носяць імя Янкі Купалы: вуліцы (у Віцебску, Мінску), парк (у Мінску), тэатр (Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Я. Купалы ў Мінску), бібліятэкі (Цэнтральная бібліятэка імя Я. Купалы ў Мінску), універсітэт (Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы), імя Я. Купалы носіць Інстытут літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. У гонар паэта ў 1957 годзе была заснавана Літаратурная прэмія імя Янкі Купалы. Праводзяцца штогадовыя Купалаўскія чытанні – прафесійны форум для абмеркавання навуковых дасягненняў і праблем купалазнаўства. У 1996 годзе быў створаны Міжнародны фонд Янкі Купалы. Узніклі і вытворныя назвы ад псеўданіма паэта: станцыя метро “Купалаўская” (Мінск), акцёраў Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы называюць “купалаўцамі”. Помнікі Я. Купалу ўсталяваны ў розных гарадах Беларусі. На дамах, дзе ў розныя часы жыў паэт, устаноўлены мемарыяльныя дошкі.

Заклучэнне. Зыходзячы з прымянення прапанаванага алгарытму складання слоўнікавага артыкула для лінгвакраізнаўчых адзінак беларускай мовы, мы прыйшлі да наступных высноў:

– лінгвакраізнаўчы слоўнік павінен мець сінтэтычную будову, змяшчаць у сабе і краізнаўчы, і лінгвакраізнаўчы матэрыял. У такім выпадку слоўнік будзе выступаць як найбольш канцэнтраванае ў лексікаграфічнай форме адлюстраванне ўзаемаадносін мовы і культуры, своеасаблівы паказчык станаўлення лінгвакраізнаўчай лексікаграфіі ў айчынным мовазнаўстве;

– аналіз кожнай з вылучаных лінгвакраізнаўчых адзінак дасць магчымаць атрымаць больш істотнае і глыбіннае ўяўленне пра беларусаў як пра народ з багатай гістарычнай і культурнай спадчынай.

1. Іванова, С.Ф. Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў: Лінгвакраізнаўчы дапаможнік / С.Ф. Іванова, Я.Я. Іваноў. – Мінск, 1997. – 187 с.
2. Россия. Большой лингвострановедческий словарь / Под общ. ред. Ю.Е. Прохорова. – М.: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2009. – 736 с.

ЗАПАЗЫЧВАННЕ ЯК АСНОЎНЫ ШЛЯХ ПАПАЎНЕННЯ “МОДНАЙ” ЛЕКСІКІ Ў СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Гір’атовіч В.В.,

студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Арцямёнак Г.А., канд. філал. навук, дацэнт

Лексічны склад беларускай мовы, як і любой іншай, пастаянна папаўняецца, абнаўляецца: словы могуць з’яўляцца, выходзіць з ужытку або пашыраць кола свайго выкарыстання. Модныя словы як частка лексічнай сістэмы таксама зведваюць на сабе ўсе названыя змены. Моўная мода – гэта з’ява дынамічная, а таму ўсе працэсы, звязаныя з ужываннем модных слоў, адбываюцца больш хутка і часта. Апісанне і аналіз лексічнага матэрыялу перыядычных выданняў і твораў мастацкай літаратуры, напісаных на беларускай мове, дазваляе вылучыць найбольш прадуктыўныя крыніцы папаўнення “моднай” лексікі.

Цэлым комплексам псіхалагічных, экстралінгвістычных і культуралагічных фактараў, такіх як пашырэнне міжнародных культурных сувязей, імкненне насельніцтва да авалодання замежнымі мовамі, працэсы глабалізацыі ў грамадстве, тлумачыцца распаўсюджанне запазычанняў як асноўнай крыніцы папаўнення “моднай” часткі лексікі. Запазычванне – натуральны вынік эканамічных, палітычных, культурных сувязей, цесных моўных кантактаў [2, с. 109].

Актуальнасць даследавання вызначаецца неабходнасцю апісання і аналізу запазычвання як прадуктыўнага спосабу папаўнення “моднай” лексікі сучаснай беларускай мовы, што выклікана актыўным пранікненнем адпаведнага лексічнага пласта ва ўсе сферы яе функцыянавання. Выбар тэмы тлумачыцца яе надзённасцю і недаследаванасцю. Матэрыялы працы могуць быць карыснымі не толькі для лінгвістаў, але і для журналістаў, рэдактараў СМІ, а таксама аўтараў мастацкіх тэкстаў.

Мэта даследавання – паказаць тэматычную разнастайнасць і прычыны ўзнікнення запазычанняў як часткі “моднай” лексікі, а таксама апісаць спецыфіку функцыянавання дадзеных слоў у мове СМІ і перыядычных выданняў.

Матэрыял і метады. Для збору моўнага матэрыялу былі выкарыстаны сучасныя беларускамоўныя творы мастацкай літаратуры, а таксама тэксты артыкулаў на роднай мове, змешчаныя ў газетах і часопісах (“Наша ніва”, “Звязда”), якія, на нашу думку, найбольш дакладна і хутка адлюстроўваюць змены, што адбываюцца ў цяперашні час на ўсіх моўных узроўнях. Аналізаваліся інтэрнэт-версіі найбольш вядомых друкаваных крыніц: <http://belteanews>; <http://nn.by>; <http://34mag.net>.

Вынікі і іх абмеркаванне. У наш час запазычання, якія трапляюць у разрад модных слоў, можна заўважыць ва ўсіх сферах жыццядзейнасці грамадства: “У палёт – па **абанеменце**” (ад фр. *abonnement* ‘плата загадзя’) (“Звязда”), “Журналістаў CNN не пусцілі на **брыфінг** у Белым доме” (ад англ. *briefing*

‘інструктаж’) (“Наша ніва”), “**Бюджэт** Беларусі за 2018 год выкананы з прафіцытам” (ад англ. budget ‘тс’) (“Звязда”), “**Допінг**-скандал у Крамлі” (ад англ. dope ‘даваць наркотыкі’) (“Наша ніва”), “Беларусь чакае польскія **інвестыцыі**” (ад лац. investire ‘апранаць’) (“Наша ніва”), “Аляксандр Лукашэнка прымае ўдзел у **самітах** ЕАЭС і СНД” (ад англ. summit ‘варшыня, верх’) (“Звязда”), “У Макса Каржа выйшаў новы **сінгл**” (ад англ. Single Play record ‘грамплацінка з адным запісам’) (34mag.net), “Беларусь выступае ў падтрымку мер па павышэнні ваеннай **транспарэнтнасці**” (ад англ. transparent ‘відавочны’) (БелТА), “Урад Беларусі зацвердзіў прагноз росту **экспарту** тавараў у 2019 годзе” (ад англ. export ‘тс’) (БелТА). Як бачна, запазычаныя модныя словы можна знайсці ў палітычнай, эканамічнай, побытавай сферы, а таксама ў галінах культуры, мастацтва і спорту.

Сярод асноўных прычын з’яўлення запазычанняў, якія сталі крыніцай узнікнення модных слоў, можна назваць наступныя:

- неабходнасць у наданні назвы новым з’явам, паняццям і рэчам. Такія прыклады мы сустракаем у перыёдыцы і мастацкай літаратуры: “Асістэнты, між тым, высвецілі **банэры**” (Ю. Станкевіч. “Брамнік заўжды самотны”), “Улады Кубы дазволілі мабільны **інтэрнэт**” (“Звязда”), “Абіраем **ноўтбук** для вучобы ў 2017 годзе” (“Наша ніва”), “І тут зайграў мелодыйку **смартфон** майго спадарожніка” (Л. Рублеўская. “Дагератып”), “Чаму клёцкі даражэйшыя за **сушы**?” (“Наша ніва”). Намінацый, што ў дадзены момант можна лічыць моднымі, увайшлі і захаваліся ў лексічным складзе мовы беларусаў з-за адсутнасці ўласных моўных адпаведнікаў;

- тэндэнцыя да адмаўлення ад апісальнага, шматслоўнага наймення, выкліканая законам эканоміі моўных сродкаў. Напрыклад, “Домрачава перамагла ў **пасьюце** на 3-м этапе КС у Славеніі” (БелТА) замест *у гонцы пераследу*, “Чаму **пілінг** нельга рабіць летам?” (“Наша ніва”) замест *ачышчэнне скуры*;

- жаданне схаваць, прыкрыць (нават псіхалагічна) прамы або негатыўны змест уласнамоўнага паняцця: “Латушка – пра мастацтва і **дыверсіфікацыю** экспарту” (“Звязда”) замест *змяненне*, “Праверка на **педыкулёз**” (“Наша ніва”) замест *вашывасць*.

Увогуле ўсе адзінкі запазычанай лексікі можна падзяліць на дзве катэгорыі – неабходныя, непазбежныя, выкліканыя патрабаваннямі самой мовы, і запазычаныя, якіх можна было б пазбегнуць. Прычыны запазычання, названыя вышэй, можна аднесці да неабходных, якія адпавядаюць унутрымоўным тэндэнцыям.

Яскравым прыкладам запазычанняў, якіх можна і варта было б пазбегнуць, з’яўляецца існаванне слоў-дублетаў. Напрыклад, **буцік – крама** (34mag.net. “На Нямізе сярод буцікоў”). Запазычаныя эквіваленты маюць адзнаку сучаснасці, прэстыжнасці, высокага ўзроўню якасці ў адрозненне ад звыклых нацыянальна-моўных намінацый. Вялікую колькасць прыкладаў такога “суіснавання” можна знайсці сярод назваў прафесій: **валанцёр – добраахвотнік** (“Звязда”. “75 працэнтаў персаналу II Еўрапейскіх гульніў складуць валанцёры”), **клінер – прыбіральшчык** (34mag.net. “Таёмны госць: Крызіс сярэдняга клінера”), **мем – жартоўны малюнак** (“Звязда”. “Мемам слова замяніўшы”).

Цікавай уяўляецца з’ява замяшчэння запазычанага слова эквівалентам з іншай замежнай мовы. На сённяшні дзень названую з’яву можна заўважыць на наступных прыкладах: замест слова **лозунг** (ад ням. Losung ‘заклік’) (“Наша ніва”. “Познер: Мне сорамна за лозунг «Можам паўтарыць»”) стала выкарыстоўвацца лексема **слоган** (ад англ. slogan ‘моцна біць’) (“Звязда”. “Слоган для школьнага аўтобуса”), слова **макіяж** (ад фр. maquillage ‘прыдумань’) (“Звязда”. “Без макіяжу”) змянілася на **мэйкап** (ад англ. make-up ‘тс’) (34mag.net. “Самае страшнае перад здымкай мэйкап”).

Заклучэнне. На аснове прааналізаванага матэрыялу можна зрабіць некалькі вывадаў адносна запазычанняў як крыніцы папаўнення групы модных слоў.

- Існаванне модных слоў з’яўляецца вынікам уздзеяння на мову экстралінгвістычных з’яў: змен у палітыцы, эканоміцы, жыцці грамадства. Па гэтай прычыне “модная” лексіка з’яўляецца адной з самых інфарматыўных лексічных катэгорый.

- Запазычванне як адзін са шляхоў дэрывацыі модных слоў з’яўляецца найбольш прадуктыўным спосабам папаўнення “моднай” лексікі. Мовай-крыніцай у дадзеным выпадку часцей за ўсё выступае англійская мова, што тлумачыцца шэрагам палітычных і псіхалагічных фактараў.

- Сярод адзінак запазычанай лексікі вылучаюцца дзве катэгорыі – запазычаныя неабходныя, выкліканыя патрабаваннямі самой мовы, і запазычаныя, якіх можна было б пазбегнуць. Да апошняй групы можна аднесці словы, якія маюць дублеты, а таксама новыя эквіваленты з іншай замежнай мовы да традыцыйнага, даўняга запазычанага слова.

1. Кронгауз, М. Русский язык на грани нервного срыва / М. Кронгауз. – М.: Языки славянских культур, 2007. – 232 с.
2. Сучасная беларуская літаратурная мова: вучэб. дапам. / Д.В. Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В. Дзятко. – Мінск: Выш. школа, 2017. – 588 с.